

4. Facebook стала самою популярною у органів исполнительної влади соцсеттю // IT Expert. – Режим доступу : <http://itexpert.org.ua/rubrikator/item/37489-facebook-stala-samoj-populyarnoj-u-organov-ispolnitelnoj-vlasti-sotssetyu.html> .
5. Hoover J. Top 14 Government Social Media Initiatives / J. Nicholas Hoover // Information Week. – <http://www.informationweek.com/applications/top-14-government-social-media-initiatives/d/d-id/1102918?>
6. Kuzma J. Asian government usage of Web 2.0 social media / J. Kuzma // Eur. J. ePractice. – 2010. – № 9. – P. 69–81.
7. Magro M. A. Review of Social Media Use in E-Government [Електронний ресурс] / Michael J. Magro. – <http://www.mdpi.com/2076-3387/2/2/148/pdf> .
8. Penetration of leading social networks in Singapore as of 4th quarter 2015 // The Statistics Portal – <http://www.statista.com/statistics/284466/singapore-social-network-penetration/> .
9. The german government. Digital democracy: for the first time in the country's history, the federal government and its citizens enter into direct dialog – discussing Germany / The german government – <http://www.aperto.com/en/work/german-government>
10. Tim O'Reilly. What Is Web 2.0 Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software / Tim O'Reilly // O'Reilly Media, Inc. – 9. – <http://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html>.
11. Zavattaro S. Critical Examination of Social Media Adoption in Government: Introducing Omnipresence / S. Zavattaro, A. Sementelli. // Quarterly. – 2014. – № 31. – P. 257–264.

Надійшла до редколегії 16.05.2016 р.

УДК 35:502.3

ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК СФЕРА ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ

Боковикова Ю. В.,

к.держ.упр., доц.,

доцент кафедри державного управління ХарPI НАДУ,

м. Харків

Визначено умови ефективного природокористування, якими є досягнення стратегічної мети, використання у процесі державного управління принципів природокористування та індикаторів узгодженості еколого-економічних інтересів, створення системи економічного стимулювання природоохоронної діяльності, формування ринку природних ресурсів за жорсткого контролю з боку держави.

Ключові слова: мета природокористування, держава, принципи державного управління.

Воквукова Yu. V.,

PhD in Public Administration,

Associate Professor, Associate Professor of Public Administration Department KRI NAPA,

Kharkiv

ENVIRONMENTAL ADMINISTRATION AS THE SCOPE OF STATE INFLUENCE

Conditions of effective using of natural resources have been determined. They are achievement the strategic goal, using principles and indications of consistency of ecological and economic interests in public administration, creating a system of economic stimulation of environmental protection, market formation of natural resources under tight control by the state.

Key words: purpose of using of natural resources, state, principles of public administration.

Сучасне постіндустріальне суспільство економічно розвинених країн перебуває в постійному пошуку ресурсів свого подальшого розвитку. Незважаючи на використання нових технологічних можливостей, практичного досвіду та наукових досягнень соціуму, зберігається залежність людства від природних ресурсів та продуктів їхнього перероблення. Роль використання природних ресурсів для розвитку економіки

© Боковикова Ю. В., 2016

збільшується у країнах, де неефективно працюють політичні, правові, фінансові, соціальні інструменти розвитку. Актуальним залишається питання регулювання процесів природокористування з огляду на те, що держава виступає єдиним легітимним інститутом, котрий володіє усією повнотою влади щодо контролю в даній сфері.

Питання природокористування в контексті державного управління було ґрунтовно досліджено у працях українських вчених, які розглядали, зокрема, аспекти аграрного природокористування та раціонального використання земель (О. Мордвінов, Д. Бабміндра, Т. Лозинська), землекористування та регулювання земельних відносин (В. Боклаг, Т. Євсюков, А. Третяк), розвитку ринку земель (С. Майстро та ін.). Незважаючи на широкий спектр досліджень, залишаються нез'ясованими питання забезпечення ефективного природокористування з боку держави, що актуалізує обрану тему.

Мета статті – дослідити роль держави як основного суб'єкта забезпечення ефективного природокористування та надати пропозиції щодо вдосконалення цього процесу.

Сутність природокористування полягає у використанні природних ресурсів таким чином, щоб отримати максимальний зиск від властивостей будь-якого природного ресурсу. Природокористування розглядається вченими як економічно, екологічно, соціально обґрунтоване використання природних ресурсів, а також критерії, на яких має базуватися таке обґрунтування. Ефективне природокористування націлено на отримання вигід з урахуванням певних умов, причому однією з найбільш актуальних виступає умова забезпечення природними ресурсами майбутніх поколінь відповідно до ідей сталого розвитку. Тому ефективне природокористування передбачає отримання не лише фінансових, але і соціальних, і навіть соціокультурних ефектів, якщо мати на увазі культуру подальшого розвитку суспільства.

На наш погляд, у процесі державного управління природокористуванням визначально закладено протиріччя: держава всіма можливими засобами стимулює розвиток, отже, стимулює використання природних ресурсів, що залучені до господарського обігу, та тільки держава здатна окреслити межі зростання і в такий спосіб обмежити або спрямувати розвиток. Критерії економічного зростання та фактори екологічного змісту входять у певне протиріччя, розв'язати яке автоматично ринок не в змозі. Відтак необхідне втручання держави, яка на користь суспільства має надавати перевагу компромісним рішенням, що передбачають як економічні цілі, так і цілі неекономічного змісту.

Державне управління природокористуванням є складовою частиною регуляторного процесу держави, оскільки природні ресурси – це один із видів економічних ресурсів, що використовується як джерело засобів існування людського суспільства, один з основних чинників, що зумовлюють фізичну здатність будь-якої економіки до зростання. При цьому звужувати управління лише до регулювання процесів природокористування вважається недоцільним, оскільки наявність незаконного використання природних ресурсів актуалізує управлінську функцію державного контролю.

Зважаючи на глобальність та комплексність проблеми, стратегічна мета державного управління природокористуванням полягає в максимальному збереженні природних ресурсів, раціональному використанні їх, запобіганні негативним наслідкам використання, забезпеченні прав і свобод кожної людини, що стосуються збереження сприятливих умов життя у процесі природокористування та розвитку, відтворення навколишнього природного середовища для прийдешніх поколінь, формуванні в населення ощадливого ставлення до використання природних ресурсів. Реалізація цієї мети здійснюється через розроблення екологічної політики, що має передбачати значне покращання якості природного середовища та екологічних умов життя людини, формування збалансованої, екологічно орієнтованої моделі розвитку економіки, екологічно конкурентоспроможних виробництв.

Державне управління природокористуванням має розглядатися крізь призму основних соціально-економічних процесів, що відбуваються не тільки в країні, а й на планеті Земля. Це війни, економічні кризи, техногенні катастрофи, антропогенний вплив людини на природні процеси тощо. Відтак, доцільно уточнити загальні принципи державного управління природокористуванням. До них відносяться, зокрема, кілька наступних.

1) Принцип комплексності. Передбачає врахування виключно комплексних досліджень наявності та якості природних ресурсів, вчасні заходи до запобігання виникненню природоресурсних проблем, урахування об'єктивних обмежень природно-ресурсного та еколого-економічного потенціалів; використання всіх компонентів природного ресурсу, взаємопов'язане використання та охорону природних ресурсів у цілому.

2) Принцип оптимізації. Передбачає прогноз розвитку різних галузей та адміністративно-територіальних одиниць, оцінювання стану здоров'я населення, всебічне оцінювання впливу виробництва на середовище та його відповідні реакції, аналіз економічних, екологічних та соціальних процесів, багатоваріантний аналіз можливих ситуацій, створення та експлуатацію природно-технічних, еколого-економічних систем, що передбачають моніторинг (безперервне збирання інформації про навколишнє природне середовище) та на його основі прогнозування небажаної або небезпечної ситуації. Органи державного управління приймають рішення про необхідність зупинення виробничого процесу з метою зменшення навантаження на природне середовище, забезпечення більш ефективного природокористування, вибір найкращого варіанта відновлення природних ресурсів, оптимального вирішення господарських завдань з урахуванням інтересів екології. Практичне здійснення принципу оптимальності потребує чіткого визначення критеріїв оптимальності. Провідне значення в їхньому формуванні належить самій людині, її потребам, характер яких повинно бути з'ясовано, виходячи із загальних і фундаментальних законів розвитку суспільства. У першу чергу необхідно враховувати, як закони створюють умови для розвитку людини, для вдосконалення способу життя, тобто наскільки оптимальним є природокористування, що створює умови не лише для реалізації первинних матеріальних потреб, а і для збільшення споживання благ, збагачує духовне життя і творчі здібності людини. До таких критеріїв можна віднести: економічні, соціальні, екологічні, рекреаційні. Правильно визначити оптимальний варіант використання ресурсів можливо тільки з урахуванням результатів, що знаходяться в межах прогнозованого майбутнього. Отже, оптимізуватися повинен не тільки сучасний, але й майбутній розвиток процесів природокористування.

3) Принцип платності. Передбачає відшкодування використання ресурсів природи, економію їх, вирівнювання умов господарювання, стимулювання високоефективного природокористування. З еколого-економічної точки зору плата за природні ресурси повинна враховувати глобально-регіональний вплив природокористувачів на природні системи. Економічні механізми здійснення екологічної політики закріплено в Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища", Кодексі України про надра, Законі України "Про екологічну експертизу", Законі України "Про природно-заповідний фонд України", у концепціях, міжнародних угодах, постановах та інших законодавчих актах.

4) Принцип децентралізації управлінської діяльності в галузі використання природних ресурсів. Природокористування здійснюється на великих територіях і є специфічним територіально та за видом ресурсу, що використовується. Децентралізація управління шляхом делегування частини владної компетенції із загальнодержавного рівня на рівень органів регіональної влади дозволяє враховувати природно-географічні й

соціально-економічні особливості окремих територій країни під час реалізації державної політики у сфері природокористування.

5) Принцип посилення участі держави у фінансуванні природоохоронних заходів. Передбачає перерозподіл державною частини доходів підприємств (через механізми плати за забруднення довкілля, користування природними ресурсами, погіршення якості природних ресурсів та ін.) до бюджету та позабюджетних екологічних фондів з метою акумуляції коштів для фінансування природоохоронних витрат і заходів природокористування, сума визначається державним бюджетом. Отже, держава має реальну можливість впливати на цей процес.

6) Принцип балансу інтересів суб'єктів процесу природокористування. Передбачає рівність прав усіх учасників процесу природокористування: інвестора, розробника програм, користувача природних ресурсів – виробника, споживача та суспільства в цілому.

7) Принцип екологізації природокористування. Передбачає:

а) екологічне навчання керівників підприємств, організацій і установ, що пов'язані з використанням природних ресурсів, а також державних службовців та керівників органів місцевого самоврядування;

б) підвищення рівня природоохоронної освіти населення, пропаганду охорони навколишнього природного середовища;

в) упровадження прогресивних технологій видобутку природної сировини, упровадження маловідходних та безвідходних виробництв;

г) збереження та відновлення екологічних систем;

д) розширення природоохоронних територій;

е) зменшення та ліквідацію забруднення навколишнього природного середовища.

Очевидність протиріч між економічними та екологічними інтересами зумовлена необмеженістю економічних потреб, що призводить до постійного зростання тиску на довкілля, у той час як екологічна потреба є вираженням необхідності його збереження. Відтак виникає необхідність поєднання довгострокового та поточного узгодження дій усіх суб'єктів природокористування, що визначається на рівні держави шляхом визначення індикаторів узгодженості еколого-економічних інтересів. Такі індикатори мають складати систему, що повинна ґрунтуватися на інформації щодо економічних, соціальних та екологічних результатів розвитку суспільства, відображувати ступінь реалізації сучасних еколого-економічних потреб у поєднанні зі ступенем досягнення довгострокових цілей чи обмежень, які визначають можливість реалізації таких потреб у майбутньому [4].

Екологічний аспект сталого економічного зростання є надзвичайно розгалуженим. Ним охоплюється забезпечення коєволюції суспільства і природи, людини і біосфери, відновлення гармонії між ними; створення не лише для нинішнього, а й для майбутніх поколінь реальних можливостей задоволення своїх основних життєвих потреб; здійснення теоретичних досліджень і розроблення практичних методів ефективного використання природних ресурсів; розгортання маловідходних і безвідходних технологій, широке упровадження біотехнологій; поступовий перехід від енергетики органічного палива до альтернативної енергетики, що ґрунтується на використанні відновлюваних джерел енергії; цілеспрямоване екологічне виховання населення.

Стосовно кожної виділеної та інших позицій слід мати свої індикатори узгодженості еколого-економічних проблем, відповідно до яких мають прийматися рішення органів державної влади. Наприклад, М. Аверкіна пропонує екологічні індикатори діагностики забезпечення стійкого розвитку міст [1]: викиди шкідливих речовин стаціонарними джерелами, т/км²; викиди шкідливих речовин пересувними джерелами, т/км²; утворення відходів I–III класів небезпеки, т; частка знешкоджених відходів у спеціально відведених

місцях або об'єктах та на території підприємства на кінець року (у розрахунку на 1 км²); наявність небезпечних відходів у спеціально відведених місцях або на об'єктах та на території підприємств на кінець року (у розрахунку на 1 км²), кг; кількість підприємств, що здійснюють екологічний аудит.

Наявність подібних індикаторів дасть змогу оцінювати ефективність діяльності органів влади та прийнятих рішень у площині природокористування.

Можливість регуляторного впливу на сферу природокористування забезпечується передусім використанням економічних методів та інструментів, оскільки сфера природокористування є складовою всієї системи суспільного виробництва.

Держава має забезпечити створення системи економічного стимулювання природоохоронної діяльності, заходів щодо зниження забруднення навколишнього природного середовища. Ця система має сприяти формуванню "екологічно збалансованої" поведінки виробника та споживача. До системи економічного стимулювання належать: оподаткування; субсидування; пільгове кредитування природоохоронної діяльності; прискорена амортизація природоохоронних фондів тощо.

Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" [3] в ст. 41 визначає економічні засади природокористування. Зокрема, до економічних заходів забезпечення охорони навколишнього природного середовища поза іншим віднесено визначення джерел фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища.

Окрему увагу слід звернути на проблему ліквідації забруднень навколишнього природного середовища внаслідок аварій та катастроф. Можливим економічним механізмом запобігання їм або пом'якшення їхніх наслідків є екологічне страхування відповідальності підприємств – джерел підвищеного ризику у зв'язку з аварією, технологічними проблемами або стихійними лихами, що призводять до забруднення навколишнього природного середовища. Стимулювання державою страхових компаній до введення екологічного страхування дозволить вирішити економічні завдання стосовно: компенсування втрат, економічного стимулювання запобігання аваріям за рахунок протиаварійних витрат з боку страхової компанії при зменшенні витрат самого страховика, підвищення ефективності використання грошових засобів, що концентруються у страхових фондах [2, с. 30].

Як зазначається в національній доповіді, до ресурсів, які неповною мірою включено в ринковий обіг, відносяться природні ресурси. Раціональне використання природних ресурсів у сучасних умовах потребує особливого механізму їхньої капіталізації з урахуванням потреб екологічної безпеки та майбутніх поколінь [5, с. 372]. В умовах дефіцитності природних ресурсів та можливості отримання коштів від їхнього продажу для розвитку територій у ринковій економіці постає питання створення ринку природних ресурсів за умови жорсткого контролю з боку держави. Необхідно актуалізувати дані державних кадастрів та забезпечити доступ до них органів державної влади та місцевого самоврядування, що мають повноваження у сфері природокористування, створити біржі природних ресурсів, визначити на рівні держави механізм проведення аукціонів, за якого купівля права власності та права на оренду природних ресурсів має відбуватися за жорсткого екологічного контролю та комплексної екологічної експертизи. Адже цивілізований ринок природних ресурсів може активізувати залучення іноземного капіталу до галузей, що експлуатують природний капітал.

Обмеженість та вичерпність природних ресурсів, можливість маніпулювання країнами за їхньої відсутності свідчить про необхідність контрольованого використання з максимально можливим їх збереженням, що вимагає прогнозування та планування діяльності з боку держави у сфері природокористування.

Забезпечення ефективного природокористування з боку держави можливе за умов:

- реалізації стратегічної мети державного управління природокористуванням, що полягає в максимальному збереженні природних ресурсів, їхньому раціональному використанні, запобіганні негативним наслідкам використання, забезпеченні прав і свобод кожної людини, що стосуються збереження сприятливих умов життя у процесі природокористування та розвитку, відтворення навколишнього природного середовища для прийдешніх поколінь, формування в населення ощадливого ставлення до використання природних ресурсів,

- державного управління з використанням принципів комплексності, оптимізації, платності, децентралізації управлінської діяльності в галузі використання природних ресурсів, балансу інтересів суб'єктів процесу природокористування, посилення участі держави у фінансуванні природоохоронних заходів, екологізації природокористування,

- визначення та урахування у процесі прийняття управлінських рішень індикаторів узгодженості еколого-економічних інтересів,

- створення системи економічного стимулювання природоохоронної діяльності, заходів щодо зниження забруднення навколишнього природного середовища,

- формування ринку природних ресурсів за жорсткого контролю з боку держави.

Розвиток подальших досліджень має охоплювати питання опрацювання інструментів економічного стимулювання природоохоронної діяльності.

Список використаних джерел

1. *Аверкина М. Ф.* Індикатори діагностики забезпечення стійкого розвитку міст / М. Ф. Аверкина // Наукові записки. Серія "Економіка". – 2011. – Вип. 23. – С. 7.

2. *Бабина Е. Н.* Рыночный механизм управления природопользованием / Е. Н. Бабина // Российское предпринимательство. – 2006. – № 10 (82). – С. 28–31.

3. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища". – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page3> .

4. *Костель М. В.* Узгодження еколого-економічних інтересів у системі управління природокористуванням / М. В. Костиель. – Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/15853/1/750d.pdf> .

5. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів : нац. доп. / за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НААН України М. А. Хвесика. – К. : ДУ ІЕПСП НАН України, 2014. – 776 с.

Надійшла до редколегії 25.04.2016 р.

УДК 35.082.4

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Гайдученко С. О.,

*к. держ.упр., доцент кафедри менеджменту і адміністрування
Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова,
м. Харків*

Проаналізовано соціокультурний шлях вирішення проблем публічного управління стосовно регулювання життєдіяльності державних, муніципальних та суспільних інститутів, сфери бізнесу й інших громадянських співтовариств. Визначено методичні особливості формування та розвитку організаційної культури у сфері публічного управління.

Ключові слова: публічне управління, організаційна культура, держава, інформаційне суспільство, бізнес, громадянин, місія, стратегія, ціннісні орієнтири.

© Гайдученко С. О., 2016